

EUSKAL FEMINISMOAREN ERRONKAK XXI. MENDEAN

*Sexu-generoaren ikuspegitik eman diren aldaketa
prozesuen argazkirako gakoak*

EKINTZARAKO ARGAZKI KONPARTITUA



JOSTORRATZAK DANTZAN DITUGU
EUSKAL HERRIAREN BURUJABETZA FEMINISTARANTZ

SARRERA

Jarraian landu dugun atalean, gure asmoa izan da, batetik, egungo egoeraren gako nagusiak identifikatzea, eta aldaketa sozial, kultural eta ekonomikoek aurreikusten duten horretan erreparatuz, azken urteetan sexu-generoaren ikuspegitik eman diren aldaketa prozesuen argazki bat egitea, bestetik. Argazki honetan hiru eremu izan ditugu kontuan: eremu sozio-ekonomikoa, eremu politiko-instituzionala eta eremu ideologiko-kulturala. Ekintzarako diagnostiko honek errealitatearen inguruko argazkia eskaintzen digu, eta bide batez, aukera ematen digu euskal feminismoaren erronkak XXI. mendean zeintzuk izan behar duten identifikatzeko, errealitatearen diagnostiko erreal batetik abiatuta, eta testuinguru berriak eskaintzen dizkigun aukerak eta arriskuak kontuan izanda.

Beraz, sortu dugun diagnostiko hau tresna bat da sexu-genero zapalkuntzak azken urte luzeetan izan duen garapenez solasteko, hausnartzeko; zehazki, patriarkatuak Euskal Herrian gure jendarteko eremu anitzetan izan dituen aldaera, forma eta adierazpenak identifikatzeko eta emakume feminista eta abertzaleon artean honetaz eztabaidatzeko. Ekintzarako diagnostikoaren helburua Plan Estrategikoaren berritzeko oinarri izatea da. Izan ere, aurre ariketa honetan identifikatzen ditugun gakoak arabera erabakiko ditugu Plan Estrategikoaren helburuak, lehenetsiko dituen lan eremuak eta eraldaketa feministaren prozesuan norabide feminista zein izango den.

Beraz, ekintzarako argazki konpartitu honetan hau izan da gure lehentasuna: datuen zerrendatze bat izan beharrean, sexu-genero zapalkuntzaren ikuspegitik eman diren aldaketa prozesuen inguruko gakoak biltzea eta horiek konpartitzea.

Hori horrela izanik, honako hau lehen ariketa batean eginiko kontrasteetan jasotako ekarpenekin osatu dugu, segidan zuek guztiekin osatu nahi dena, gu guztion ekarpenekin. Eztabaidarako dokumentua da honakoa; zabalera laburra eta estiloan ere ulerterraza izateko saiakera egin dugu. Horretarako, emakumeon egoera ulertzeko gakoak eta aldaketa joerei begiratu nahi izan diegu. Jakitun gara, hala ere, gerta litekeela emakumeon artean dauden errealitate eta ikuspegi guztiak behar bezala kontutan ez hartzea. Emakumeok argi dugu ez garela kolektibo homogeneoa eta, sustatu nahi dugun estrategia feminista eraginkorra izango bada, sentsibilitate eta abiapuntu ezberdin horiek kontuan izan behar ditugula uste dugu.

Horrela, ekintzarako diagnostiko hau hiru zati nagusitan bereizi dugu:

- 1.- Eremu sozio-ekonomikoa: krisia, bizi baldintzen kaskartzea eta ditugun aukerak**
- 2.- Eremu politiko-instituzionala: berdintasun formala ezbaian**
- 3.- Eremu ideologiko-kulturala: ideologia patriarkalaz eta erresistentziaz**

1.- EREMU SOZIO-EKONOMIKOA: KRISIA, BIZI BALDINTZEN KASKARTZEA ETA DITUGUN AUKERAK

Globalizazioak, kapitalaren mugikortasun askeak, politika ekonomiko neoliberalak, krisi ekonomiko sozialak artean, azken hamarkadetan herritarron egoera sozio-ekonomikoa guztiz baldintzatu dute. Eraldaketa prozesu esanguratsu batean murgildurik gaude, modernitateko instituzio zaharren zein harreman sozialen —eta horiek sortzen duten imaginario kolektiboaren— aldaketen aurrean. Globalizazioaren eta politika murriztaile horien guztien eraginez eta beldurra herritarron bizitzetan etengabe sustatzen denez, pobreen eta aberatsen arteko amildegia areagotzen ari da eta irabazleen eta galtzaileen arteko lehia bizi-bizirik dago. Lehia horretan emakumeok irabazleen bandoan ez gaudenez, aldaketa prozesu horiek guztiek nola eragiten diguten identifikatzeari ekingo diogu, bai eta Euskal Herrian euskal feminismotik ditugun aukera eta oztupo berriak zehazteari ere .

ALDAKETAK BAI, BAINA BETIKO ZUHAITZETIK SUSTRAITUTAKO ADARREN ITZALPEAN

Sexu-generoaren ikuspegitik, egungo jendartea aztertzeke unean (politikoki, ekonomikoki zein ideologikoki), aldaketak bizi izan ditugu emakumeon egoerari dagokionez. Aldaketa horiek ageriagoak izan dira emakumeon egoeraren inguruan sexuen arteko botere harremanetan baino. Hau da, oro har emakumeok subjektu autonomo gisa aitortuak izan gara (maila ekonomiko, juridiko eta politikoan), eskubideen parekidetasunean aurrerapena eman da eta gutaz zein gure egoeraz dugun pertzepzioan aldaketak eman dira. Hala ere, azken urte hauetan, eskubideetan izandako lorpen horietako dezente kolokan ditugu, krisi ekonomikoaren aitzakiapean eginiko egiturazko neurri murriztaileen eraginez.

Indarkeria sexista: mila aurpegi, mila ahots

Sistema patriarkalaren muinean, ordea, aldaketa esanguratsurik ez da eman, jendartearen egitura eta harreman orok (ekonomiko, sozial edo politiko) sexuen arteko banaketa soziala oinarri izaten jarraitzen baitute. Banaketa hori hierarkikoa da eta sexuen arteko botere harremanetan sustraitzen den zuhaitza da. Dominazioa eta hierarkia oinarri dituen egiturak bizirik dirau, dominazioak, irauteko, beti darabil indarkeria inplizituki. Eta hala bizi ditugu egunero-egunero emakumeok indarkeria egoerak. Emakumeon aurkako indarkeriak ez du mugarik, bizi garen sistema patriarkal kapitalistak funtzionatzeko duen ezinbesteko tresna da eta eredu honek sortzen dituen pertsonen arteko botere harremanak iraunarazteko eta mantentzeko erabiltzen duen baliabidea. Horregatik, indarkeria sexistak lehen mailako arazo politiko, sozial, ekonomiko eta kulturala izaten jarraitzen du. Izan ere, erasoak ez dira modu isolatuan eta bakartuan ematen, bizi garen jendartearen antolaketa sexistak ahalbidetzen eta sustatzen duen indarkeriaren erabileraz ari baikara.

Horrela, egon diren aldaketak nabariagoak izan dira eremu publiko eta instituzionalean, eremu formala delakoan, eremu pribatu eta ez arautuan baino: lagunen taldea, harreman sozialak, etxetako sukaldeak, etab.¹

Gainera, Hego Euskal Herrian egoera sozial eta ekonomikoaren bilakaerak are tesitura larriagoan ipini gaitu. Izan ere, salaketek argi uzten duten moduan, eskubide laboral zein sozialen murrizketek pentsaezinak ziren atzerapausoak suposatu dituzte indarkeria sexista gainditzeko urte luzez urraturiko bideetan. Eraso neoliberal patriarkal murriztaile hauek genero rolak indartu eta dominazioa zein zapalkuntza areagotu baizik ez dute egiten gizon eta emakumeon artean, bizimodu guztiz prekarizatu eta zaugarri bat eskainiz. Azken batean, murrizketak alde guztietatik: zerbitzu publikoen deuseztea (osasun “publikorako” sarbidea mugatuz, esaterako), pentsioen erreforma, laguntza sozialen murrizketak, etab. Eta nola ez, berriro ere, egoerarik larrienean gaur arte zaugarrienak izan garen kolektiboak gaude: emakume migranteak, etxeko langileak, baserritarrak, sexu langileak, lesbianak, presoak, transak, pentsionistak, aniztasun funtzionala dugunak, alargunak eta abar.

Nork beteko ditu botere politikotik egiten ari diren zulo hauek? Nork ordainduko du sistemaren krisia? Nork

1 _ Indarkeria sexistaren atala eremu sozio-ekonomikoan kokatu dugun arren, beste guztietan ere eragiten du, beste hainbat gakok bezalaxe.

pairatuko indarkeria eta pobrezia? Prekarietate egoera hauek eta hauen ondorioek, bere baitan bortizkeria izanik, indarkeria areagotu besterik ez dute egiten. Azken finean, hainbeste estututako jendarteak sistema kapitalista neoliberalak sustengatzeko beharrezko baitu mailaketa hierarkikoa, eta hierarkia hori mantentzeko era berean ezinbestekoa baita indarkeriaren erabilera.

Etxe barruko eta kanpoko lanen eta eginbeharren arteko amildegian

XX. mende amaieran eta XXI. mende hasiera honetan, aurrerapen teknologikoen, garapenaren, kontsumo aukera ugarien, komunikazio bide berritzaileen eta ongizatearen jendartean hezi eta bizi izan garela badirudi ere, gure jendartea osatu eta eusten duten zutabeak —hots, eremu publiko-politikoan lortutako eskubideak— arrisku bizian daude kapitala balioestearen eraginez. Neoliberalismoaren bandera hartu duten sektoreek eginiko promesak ez dira bete, eta egun, errealitate gordina erakusten digute: jendartea osatzen duten zutabeek bere horretan dira, merkatuaren, ekonomiaren mesedetan. Zertan? Bankuak erreskatatzen, zor publikoa areagotzen, langabezia sustatzen, zerbitzu sozialak murrizten, etab.

Eremu publikoaren eta pribatuaren arteko bereizketa nabarmena iraunarazten da, egun oraindik ere, gure jendartean. Eremu publikoak interes komunari erantzuten dio, jendarte antolakuntzari eta baldintza politikoak edukitzeari, bertan erabaki guneetan parte hartzeko. Eremu pribatuan, aldiz, intimitatean, garrantzi handikoak ez diren, transzendentak ez diren ekintzak eta praktikak gertatzen dira.

Emakumeok, merkatuen interesei erantzunez, enplegurako sarbidea izan dugu, baina ezin ahanzi genezake, emakumeok eskubide horren alde eginiko borroka luzeari esker ere izan dela. Baina sarbide honek ez du eragin etxe barruko lanen banaketa eta aitortpena. Beraz, emakumeok etxetik kanpo lana eta etxean bertan ere lanean jarraitzen dugu. Errealitatea da emakumeok ordaindu gabeko lan erreproduktiboak eskaini diegun denbora murriztu egin dela, lan horiek zerbitzuen sektoreak bereganatu baititu eta enplegu bilakatu baitira askotan. Pribatizazioa sustatuz, zaintza lanak negozio iturri bilakatzeko saiakera etengabea da.

Baina merkaturatze honek ez du eragin lan horien aitortza; aitzitik, historian etxeko eta zaintza lanek izan duten balio eskasak eragin du sektore honetako langileek lan baldintza prekarioak izatea (soldata eskasa eta aldikako lanaldi partzialak). Nahiz eta, zaintza eta etxeko lanen zerbitzua ugaritu, ez dira ordaindu gabeko etxeko eta zaintza lanak amaitu, ez eta sexuen araberako lan banaketa ere.

Gainera, azken hamarkadetan, kapitalismo neoliberalak eginiko produkzio eta erreproduktio lanen berregituratze horretan, zaintza lanen merkantilizazioak garrantzia izan du. Zaintza lanak eskaini eta erosi egiten dira, egun, merkatu ekonomian. Eta berregituratze horretan, eragin zuzena izan dute zapalkuntza anitzek, hala nola, klasea, etnia, generoa, baita bereizkeria sozial, sexual eta internazionalak ere. Etxeko lanen eta zaintza lanen berregituratzea ezingo genuke osatu, politika sozialek izan duten ibilbidea aipatu gabe.

70eko hamarkadaren erdialdean, estatu espainiarra Europako ongizate estatuaren eredu estandarretatik azpiratua zegoen; lehenengo gobernu “demokratek” ongizate estatu bat eraikitze bidean, egiturak garatu behar izan zituzten, eta horretarako politikak garatu zituzten. Jada, egungo krisia ageriko zela, gobernu espainiarrak laster alboratu zituen politika neo-keynesiarrak eta 2009. urte erdialdean Espainia izan zen banka erreskatatzen KGEE-ko (Kooperazioa eta Garapen Ekonomikorako Erakundea) herrialdeetan baliabide publiko gehien gastatu zituena (BPGaren %2 a). Beraz, Espainiako estatuak hartutako kanpo zorra, herritarren eskubideen urraketaren trukean egina da.

Honela, 80-90eko hamarkadetan politika sozialak ugaritu baziren ere, egun aurrerapen horien hondarrak ditugu eskuartean. Kontziliazio neurriak dagokienez, egungo kontziliazio neurriak ez dira nahikoak, emakumeak lan merkatua uztera bideratuak daude gehienetan. Egungo kontziliazio neurriak zerbitzu publikoen kontrako tranpa bat direla uste dugu, emakumeak zaintza eta etxeko lanak bere gain betikotzeko estrategia, hain zuzen ere. Helburua ezin da izan kontziliazio neurriak aldarrikatzea gaur ulertzen ditugun moduan, kontziliazio neurriek tresna bat izan beharko lukete. Aldarrikapen nagusia, guztiontzako lanaldi murrizketa izan beharko litzateke, hala, lanaren banaketa modu integral batean benetan egi bihurtu dadin.

Hala ere, ikusi genezake egun dauden zerbitzu sozial horiek ere emakumeoi esker funtzionatu izan dutela (egun daudenek ere bai). Nork eraman eta ekartzen dituzte eguneko zentroetatik aitona-amonak? Nork eramaten ditu eskolara seme-alabak?

Emakumeok soldatapeko lanetan murgiltzeak lan harremanak eta antolaketa soziala aldatu baditu ere — gizon batzuk norberaren burua zaintzeko autonomia eskuratu izana, zaintza lanen partekatzea negoziatzeko joera, gizonezko identitate tradizionala kolokan jartzen duten maskulinitasun berriak, eta abar—, ez du ekonomia antolatzeko eredu berri bat sortu. Gizonek oraindik ez dute benetako apurketarik egin, boterea ez dute askatu eta “laguntzaile” izaera ematen jarraitzen zaie zaintza eta etxeko lanen aferan. Egundik bizi bizirik dirau eremu produktibo eta erreproduktiboaren arteko talkak.

Merkatu ekonomiak bizirik iraun dezan beharrezkoak dituen etxeko lan eta zaintza lan guztien aitortza eskasa dago oraindik orain gure jendartean eta nolabait, eremu publiko eta pribatuaren arteko dikotomia azken urteetan baino agerikoagoa egin da. Baina bizitza bizigarriak izan daitezten beharrezkoak diren zaintza eta etxeko lanak eremu pribatuan, etxetako sukaldeetan ehuntzen dira eta emakumeok gara nagusiki lan horien ardura dugunak. Hau ez da aldatu, eta jendartearen antolaketan ez da kontuan hartzen eremu pribatuaren eta publikoaren arteko dikotomiak sortzen duen amildegi hori.

Beraz, feminismitik zaintza lanak birbalorizatzeko helburuarekin lan egiten ari gara azken urteetan, zaintza lanak, jendartearen sostengu oinarrikoak diren heinean, jendarte antolaketa ororen erdigunean kokatzeko apustua eginez, maila teoriko, ideologiko eta pixkana praktikoan ere, eta neurri errealek exijituz. Aztertu beharko dugu egun feminismitik aldarrikatzen dugun zaintza eta etxeko lanen aitortza nondik etorriko den, nola eragingo dugun eta, honetaz gain, zer suposatzen duen jendarte antolaketaren erdian kapitalaren ordez bizitzeko beharrezkoak ditugun zaintza lanak jartzeak eta nola lortu genezakeen.

Denbora neurgailu

Gaur egun, denbora, gure bizitzan neurgailu nagusietako bat da. Baina berdin balio al du herritar guztion denborak? Etxeko atetik kanporako lan jarduna neurtzeko ordulariak erabiltzen ditugu: lan egiten dut 8 orduz lantegian, fitxatu dut edo 4 orduz ariko naiz tabernan, etab. Baina etxe barruko jardunetan denboraren neurgailu bera erabiltzen al dugu? Etxe barruko zaintza eta erreproduktzioa bideratuko denboraren kontzeptualizazioa ez da berdina, ez da orduka kontatzen, ez du erabakimenik, ez du neurgailurik eta ez du memoria digitalik. Baina izan badugu emakumeok urteetan gure inguruko zaintza bermatzeko igaro ditugun segundo, minutu eta orduen memoriarik, gure gorputzetan gordeta dago.

Horrez gain, denbora esan genezake bizitza aldien arabera bereizten dela: haurtzaroa-gaztaroa (formakuntza), helduak (lan merkatua), zahartzarora (erretiroa-lan merkatua uzteko garaia); eta bereizketa honek erabat baztertzen ditu familiari (zaintzari) eskainitako denbora, denbora biologikoak, eta abar. Gainera, generazioen banaketa suposatzen du, eta generazioen artean hierarkizazio bat dago: ez da berdina erretiratua izatea eta gazte ekintzaile bat.

Horrenbestez, denborarena auzi politiko bat da. Eztabaida interesgarri bat dugu esku artean bizitza proiektuen eta ditugun tempusen arteko harreman sanoago baten alde norabidetzeko; denboraren inguruan pentsatzeko eta era berri batean sentitzeko eta bizitzeko aukera sortzea helburu duena. Bizitza denbora: denbora guztien duintasunaren, eguneroko bizitza birbaloratzearen eta erabakitzearen aldekoa.

EGUNETIK EGUNERA BIZI BALDINTZA KAXKARRAGOAK DITUGU

Krisi ekonomikoaz hitz egiterakoan, eta egungo egoera sozio-ekonomikoaren inguruko azterketa egitean, argi ikusten dugu horri zuzenki lotuta doazen hiru elementu kontuan hartu behar ditugula: bere izaera patriarkala, sexuaren arabera lan banaketa eta ezkutuko ekonomia zein zaintza lanak. Ongizate estatu baten desira besterik izan ez den errealitate batetik, eskubideen ukazioan oinarritzen den eredu batera pasa gara, non, prekaritateak gero eta zailagoa egiten duen bizi eredu aske eta duin bat garatzea.

Urteetan sistema kapitalista patriarkalak eginiko ibilbidearen ezaugarrietako batzuk hauek izan dira: kapitala

erdigunean kokatzea, kontsumo arduragabea, espekulazioa, ustelkeria, banka lehenestea, jabetza pribatua sustatzeko politikak, merkantilizazioa, produkzio eta merkantzia balioestea, naturaren ustiaketa basatia, eremu publiko-pribatuaren arteko bereizkeriak, lanen balioaren hierarkia, denboraren kontrola eta zaintza eta etxeko lanen ikusezintasuna. Horiek eragin dute langileon, izan enplegatua zein ez, kontabilizatua zein ez, bizi baldintzak okertzea eta bereziki emakumeona.

Murrizketak non-nahi

Kapitalismoaren, balioen eta zaintzen krisiaren testuinguru honetan, austeritate neurriak jarri dituzte martxan, urteetan borrokaren bitartez irabazitako eskubideak galdu ditugu bizitza duin bat izatea gero eta zailagoa da. Guraizeak hartu eta Espainiako gobernuak aspaldi hasitako bideari jarraitzen dio sutzuki; krisi ekonomikoaren aitzakian zirt-zart: eskubideak, zerbitzu sozialak, herritarren bizi baldintza duinak, urtetan eginiko borroken lorpenak. Inolako lotsarik gabe eta zigorgabetasun osoz, errudunek errugabeak kondenatzen dituzten antzerki gaizto honetan, emakumeok gain-saria daramagu gure lan eta bizi baldintzen urraketa prozesu honetan. Zaintzen krisia bizi dugu, artean, emakumeok gainkarga ikaragarria dugulako, denentzako oinarrizko beharrianak ziurtatuta edukitzeko ardura gure gain baitago.

Beraz, Espainiako gobernuak muturreko neurriak inposatu dizkigu dekretu bidez eta inolako eztabaidarik ez parte-hartzerik gabe. Hor ditugu besteak beste lan erreforma, pentsioen erreforma, hezkuntza (Wert legea) eta osasun sisteman murrizketa latzak —ongizate estatuaren hondamendia, alegia— BEZ-aren egungo igoera edota Mendekotasun Legean eginiko murrizketak. Azken hori aurrez eskasa zen: Emakumeak etxeko lanetan iraunarazten zituen eta ezkutuko enplegua sustatzen: lege honen ondorioz emakumeak kontratatzen ziren inongo eskubiderik gabeko lanetarako (emakume etorkinak proportzio altu batean), eta aldi berean, agerian utzi zuen bizitzaren sostengurako guztiz beharrezkoak direla zaintza lanak. Eta geroago sakonduko dugun arren, muturreko neurri baten berri izan dugu azken hilabete hauetan, TTIP-a, Europar Batasunaren eta Amerikako Estatu Batuen arteko Merkataritzako eta Inbertsiorako hitzarmen Transatlantikoa, alegia. Hitzarmen honek zuzenean eragingo digun herritar eta langile gisa ditugun eskubideei dagokionean.

Egiturazko neurri murriztaile guztiek familia patriarkala indartzea eta merkatuaren prekarizazioa dute helburu eta bide horretatik, merkatuan jarduten dugun langileon eskubideen, lan baldintzen, bizitzen prekarizazioan eragiten dute; eta bereziki, emakume langileon prekarizazioan, noski, emakumeon lan merkaturatzea modu prekarioan eginga baita, lanaldi okerrenak, soldata baxuenak guk izanik. Horrenbestez, egoera hauek emakumeon kontrol tresna berri gisa identifikatzen ditugu. Gainera, lan merkatuan jarduten dugun arren, ez diogu etxeko lanak eta zaintza lanak egiteari utzi, eta emakumeon esplotaziorako forma berriak sortu dira arlo “pribatua” eta “publikoa” uztartuz. Hala ere, bizitzeke gaude, lan merkatuaren birformulazioaren eraginez, emakumeok zer-nolako enpleguak eta lanak izango ditugun. Esan genezake, krisialditik ateratzeko politika guztiak, finean, austerilketak (egiturazko neurri murriztaile hiltzaileak) direla.

Hortaz, egoeraren larritasunaz jakitun, errealitate sozio ekonomikoak berebiziko garrantzia hartzen du gure egunerokoan. Krisi ekonomikoak langabezia areagotzen du eta horri austeritate neurriak ezarri eta politika sozialetan murrizketak egin nahi izan zaio aurre. Bidelagun ditugu datuak: Hego Euskal Herriko enplegu bulegoetan izena eman duten 215.390 langabeetatik %50,7k ez dute inolako saririk jasotzen. Sari arrunta %29,8k patrikaratzen dute, hura amaitutakoan jasotzen den subsidioa %16,9k, eta %2,7k beste laguntza txiki bat.

Lana sobera, enplegu duina falta

Emakumeok soldatapeko lanak ditugun arren, erregimen orokorretik kanpo dauden eremuak izaten jarraitzen dute zenbaitek, hala nola etxeko langileek, baserritarrek eta sexu-langileek. Lan horietan jarduten duten emakume asko migranteak dira, inolako babes juridikorik gabeak askotan, baldintza kaskarretan eta euren jatorrizko herrialdeetan zaintza eta erreprodukzio ardurak familiako beste emakume batzuen eskuetan utzi dituztenak, geure seme-alaba eta aitona-amonen zaintzaz arduratzera etorriak direnak. Horrenbestez, zaintzen kate transnacionalak eratu dira.

Emakumeak geroz eta prestatuagoak gaude akademikoki lan merkatuan sartzerakoan. Alta, langabezia

kualifikazio gehien duen kolektiboan emakumeok izan gara gehiengo eta kualifikazio gutxien duen kolektiboan emakumeak dira gutxiak. Horrek erakusten du kapitalak ez duela emakumeon prestakuntza baliatzeko borondaterik; eskaintzaren eta eskaeraren arteko desoreka dagoela. Badago emakume multzo txiki bat kualifikazio altuko lanpostuetan, behin haietan daudela, eredu berri bat bultzatu beharrean egungo egitura ekonomikoa iraunarazten dute. Beraz, botere eta goi karguetan oraindik ere bereizkeria egoerak daude. Horri lotuta, boterearen kudeaketari ere so egin nahiko genioke, ikusteko emakumeak boterearen jabe garenean etsaitzat sinbolizatzen gaituzte, eta boterearen jabe izateak duen kostua ez da azaleratzen; egoera horietan, emakume askok alde batera utzi behar izaten dituzte beste hainbat eremu eta nahi, beren profesioan aurrerantz joateagatik, bateragarritasun politika eskasak tarteko.

Jarduera tasan eta langabezia kopuruetan emakume eta gizonen arteko aldea gutxitzen ari da azken urteetan. Kopuruen parekatze hori gizonen adierazleak okertzearen ondorioa dela uste dugu. Are gehiago, emakumeonak lan indar subsidiarioa izaten jarraitzen duelako susmoa dugu eta langabeziara joango den kolektiboa emakumeena izango dela.

Emakumeok lan merkatu arautuan, lan eskubideen aldeko borrokan, zailtasun handiagoak ditugu, emakume gehienak zerbitzu sektorean kokaturik gaudelako, non borrokarako gaitasun gutxiago dagoen. Emakumeen arteko aliantzak sortu behar dira sektore horretan sistemak ezarri nahi digun prekaritateari aurre egiteko. Lan merkatuaren argakia aldatu egin da azken urteetan eta hau zehatzago identifikatu behar dugu: Zein izango da gure etorkizuna? Kapitalismoak zer egin nahi du gurekin? Emakumeen errealitate ezberdinak kontuan hartu behar dira galdera horiei erantzuteko garaian, etorkinak, gazteak, helduak, etab. Beraz, feminisotik lan merkaturaren dauden emakumeen egoerak eta gehiegikeriak salatu behar ditugu, espazio horiek ere aldarrikatu behar ditu feminismoak, lan merkaturak ez baita gizonen esparrua soilik.

Horrekin batera, krisi ekonomikoaren aitzakian, emakumeon lan eta bizi baldintzetan modu positiboan eragin dezaketen neurri eta erabakiak alboratu egingo dira. Baina, egun, krisiaren ondorioz emakumeok jarduten dugun enpleguak suntsitzen ari dira, eta lan baldintzak okertzen, lanaldi partzialak ugaritzen, eta hirugarren sektorea suntsitzen; enplegu segregazioak bizirik jarraitzen du, bereziki, sektore feminizatuetan, horiek baitira soldata kaxkarrenak dituztenak. Lan berdina egiteagatik emakumeok % 30 gutxiago kobratzen dugu; pentsiodunen artean, berriz, %40koa da aldea; etxeko lanen eta zaintza lanen inongo aitortzarik ez da jasotzen; bizi ahal izateko bi edo hiru lekutan enplegatu beharra daukagu, etab. Historian zehar gertatu diren gainontzeko krisi egoeretan bezala, oraingoan ere emakumeok izango gara langabeziara edo prekaritateara joaten lehenak, zerbitzu publikoak suntsitzearekin batera.

2011tik aurrera emakumeen jarduera eta enplegu adierazleek bilakaera negatiboa izan dute Euskal Herrian. Emakumeon jarduera tasa %68,4 da gurean; EB-28ko batez bestekoa gainditzen du horrek, baina erreferente diren herrialdeengandik urrun gaude —herrialde horietan kontziliaziorako sistemak martxan dituzte—. Herrialdeka begiratuta, Iparraldeko lurraldeek dute emakumeen jarduera-tasa altuena. Aipagarria da, bestalde, lanaldi murrizteko kontratuen %80,9a emakumeei egiten zaizkiela, EB-28an baino zazpi puntu gehiago. Hori horrela, esan daiteke gure lan merkatuak oraindik ere ez dituela aukera eraginkorrak eskaintzen emakumea merkaturatzerako, ez eta bere autonomia ekonomikoa bermatzeko ere. (Gaindegia, 2014 uztaila)

Pobrezia datuak etengabe gora

2009tik 2013ko abendura arte gutxienez 114.576 pertsona gehiago egon zirela pobrezia egoeran nabarmendu zuen Gaindegiak iazko abenduan argitaratutako lanean. Jakinez pobrezia neurtzeko metodoen arabera, Euskal Herriko pobrezia-tasa %15-%30 bitartean aurkitzen da. Ipar eta Hego Euskal Herriaren arteko desberdintasunak aipatzekoak dira, Ipar Euskal Herrian pobreziaaren proportzioa altuagoa baita, baina Estatu frantsesak "politika publikoen bitartez orekatzen" duela esplikatzeko du Gaindegiak. Hego Euskal Herrian aldiz, "pobrezia bilakaera negatibo" izaten ari da, baita azkartzen ari dela ere. 2010ean Ipar Euskal Herriko batez besteko soldata lan orduko Lanbide Arteko Gutxieneko Soldataren gainetik bazegoen ere, emakume gazteen kasuan (18-25 urte) eta barnealdeko gazteen kasuan ez zela horrela gertatzen. Zentzu orokorrean, errenta pertsonala altuagoa da kostaldean, Aturri herri elkargoan eta Hego Lapurdi zonaldean. Era berean, bi zonalde hauetan ematen dira soldaten arteko desoreka handienak, beraz, horrek erakusten du, Gaindegiaren arabera, "batez besteko errentaren kalkularen atzean mikro-errealitate anitz ezkututzen direla".

Gaur egun sortzen den enplegua prekariora da, batik bat, gazte eta emakumeontzat. Gainera, zenbait zonalde geografiko, hiriburuetatik urrun daudelako (eta garapen politika egokirik ez dutelako), ikusgai ez diren egoera larriak bizi dituzte, gazteriarekin eta pertsona nagusiekin loturikoak.

EUROSTAT eta Barne Produktu Gordina

EUROSTATen datuak baliatuz, 2012an Euskal Herrian 520.416 pertsona zeuden pobrezia edo baztertze arriskuan, biztanleria osoaren %16,6. Horrek esan nahi du 2009tik 2013ko abendura bitarte, 114.576 pertsona gehiago zeudela egoera honetan. Gaindegiak azaldu du egoera larrienean diren pertsonak gabezia material larriak dituen biztanleria dela, hau da 87.759 pertsona (biztanleriaren %2,8). Adierazle honen bilakaera, krisia hasi zenetik hazkunde nabaria bizi izan du, 2009 urtean eta, batik bat, 2011 urtean.

Europako hainbat ikerlari sozialek pobrezia kalkulatzeko beste neurgailu bat baliatzen dute. Lurralde bakoitzeko Barne Produktu Gordinaren (BPG) arabera egiten dute pobrezia indizearen neurketa. Pertsona baten diru-sarrerara bizi den herrialdearen BPGaren %37,5etik beherakoa bada, pertsona hori pobrezia egoeran bizi dela diote. Neurgailu hori Euskal Herrian erabili bazen, 2014. urte hasieran Euskal Herriko pobrezia muga 937 eurotan egongo litzateke hilabeteko soldatari dagokionez, edo 11.243 euroko diru sartzea. Hori kontutan hartuz, Gaindegiak azaldu du biztanleriaren %28,8a (900.000 pertsona) diru-sarrera horien azpitik bizi dela Euskal Herrian.

Pobrezia muga bizi diren pertsonen kopuruak gora egin du Euskal Herrian azken urteotan, eta lurralde guztietan gainera. Ez dira lanik gabeko pertsonak, ezta hezkuntza jaso ez dutenak ere: askotariko pertsonak osatzen dute multzo hori. Kasu askotan lan baldintzak okertu diren sektore ekonomikoetan lanean ari ziren pertsonak dira, edota euren diru sarrerak baino bizi maila altuagoa (etxebizitza, zerbitzuak...) duten zonaldeetan bizi direnak. Hego Euskal Herria: 215.743 lagun daude lan egiteko gai diren baina haren indarra non erabili ez dutenak. Kopuru antzekoa da 2007 eta 2013 bitartean EREek (Enplegu Erregulazio Espedienteek) kaltetutakoena: 238.000. Zenbakien atzean zonalde zehatzak ezkututzen dira: Ezkerraldea, Tuteralea, Enkartzioak, Sakana, Agoitzaldea... baina batez ere izen abizenak dituzten pertsonak dira. Eta horien artean hiru sektore dira ahulen artean ahulenen agertzen zaizkigunak: emakumeak, gazteak eta etorkinak.

Patriarkatuaren baloreen arabera moldatutako jendarte batean bizi garenez, gurea sexismoak egituratutako merkatu ekonomia da. Gakoa ez da zenbat emakume egiten dugun lan aztertzea, non eta nola egiten dugun baizik. Emakumeok %25 (30 ere iritsi liteke) gutxiago kobratzen dugu gizonen baino, kontratu eskasagoen jabe dira orokorrean eta goi karguetan ardura duten emakumeak oso urriak dira.

Gazteei dagokienean, aldiz, enplegurako sarbidea geroz eta zailtasun handiagoz betetako aukera da. Gazteek gurasoen koltxoirik izango ez balute, zer izango litzateke gure jendartea? Gainerako adin tarteekin alderatuta gazteek langabezi tasa bikoitza sufritzen dute, %40 ingurukoa.

Etorkinei dagokienean, eskuinaren jardun politikoa ohikoa da jendarteko sektore ahulenen kontra jotzea. Horixe erakutsi digu Gasteizko alkate Javier Marotok, diru-sarrerak bermatzeko errenta mugatzeko abiatu duen sinaduren bilketaren bitartez. Beste behin, agerian utzi du pobreak pobreen kontra jartzea norberaren miseriak ezkutatzeko jokabidea indarrean dagoela.

Pobrezia egoerak ugarituz doazen heinean, familiaren sostengua ziurtatzeko, oinarritzko biziraupenerako beste gune batzuk (herri jantokiak, elikagaien bankua, etab.) ari dira sortzen. Muturreko egoera hauek zertarako baliatu nahi ditugun aztertzea garrantzitsua dela deritzogu, urgentziazko egoera hauei erantzutean aukerak zabaldu litezkeelako langile klasearen arteko elkarlana, sare sozialak ehuntzera bideratuta, adibidez.

Familia patriarkala ardatz

Familia heterosexual patriarkalak jarraitzen du izaten ekonomia sostengatzeko eta jendarte egitura zein ekonomia sistema antolatzeke instituzio nagusietako bat. Familia egitura guztiz hierarkikoa da: emakumeak ama eta emazte on izan behar dugu eta gizonak, senarrak aldiz, etxera dirua ekarriko duten subjektu aktiboak.

Ama izateko eredu bakarra sustatzen eta inposatzen du patriarkatuak: etxeko kideen zaintzaz eksklusiboki arduratuko den ama, jatordu guztiak prestatuko dituen ama, senar bat izango duen ama, etab. Jendartearen imaginarioan eta errealtatean familia egituretan aldaketa batzuk badauden arren, sistema beti saiaturiko da familia eredu nuklearraren bizi era ezartzen familia homosexual edo lesbiane. Familia patriarkalak (“betiko familiak”) jarraitu dezan kontsumitzen, ezkontzen, erreproduzitzen, ekonomia antolatzeko espazio izaten.

Honez gain, egungo krisi ekonomikoaren eraginez, krisiaren salbatzaile den “betiko familiarren” apologia eta sustapena egiten ari dira sektore kontserbadoreena, gerrikoak estutu eta krisiaren arazoak etxean konpontzeko gomendatuz. Gainera, egoera horretan agente berri batzuk agertu direla antzeman dugu familien babeserako ardurak batzuetan lekualdatzen ari baitira, hainbat GKE-etara (Gobernuz Kanpoko Erakundeak) edota elizari lotutako talde asistentzialetara. Hala ere, ezin ahaztu genezake, egoera honetan berriro ere emakumeoi etxeko ekonomiaren antolaketa eta gestioaren ardura ari zaigula egokitzen.

Familia ereduari dagokionez, berriz, esan genezake aldaketa sozialen ondorioz familia ereduak edota elkarbizitza unitateak ugaritu eta berriak sortu direla, baina uste dugu familia bera, instituzio ekonomiko (kontsumo gunea eta sexuaren araberako lan banaketa) eta ideologiko gisa (bikote harremanak eta maitasun eredu patriarkala) ez dela zalantzan jarri. Familia arau oso hertsiko instituzioa izaten jarraitzen du: bikotea, seme-alabak, ezkontza.

Eta elkarbizitza unitate anitzak gero eta gehiago izan arren, guraso lesbianak, ama izatea erabakitzen ez duten emakumeak, gay-ak, guraso bakarrak, kultur-artekotasuna oinarri dutenak, eta abar, familia eredu berrien aitortza sozial eta juridikoa ez doaz bat.

Familia ereduan azken hogeita hamar urteetan eman den aldaketa eta atzera itzulera bat aipatu nahiko genuke, komunitatearen ideari lotuta dagoena. Garai batean, generazio desberdinen uztarketak osatzen zuten familia: aitona-amonek, gurasoek, seme-alabak, eta abar. Nolabait, azken urte hauetan familiak nagusiki seme-alabek eta gurasoek osatu dituzte. Nahiz eta joera hau ere krisiaren ondorioz aldatzen ari eta berriro aitona-amonak, izeba-osabak ari diren familiako babes sarean parte-hartze izaten, maiz, kide hauen denbora eta energia ikaragarri zaintza lan horietara eskainiz. Horrela, biziaren bizi-baldintzen okertzearen eraginez, bizi unitateen arteko talkak sortzen ari dira eta muturreko bi erantzun mota behintzat artikulatu dira: familia nuklearra batetik, eta familien arteko elkartasun sareetan oinarri dutenak bestetik, azken horietan emakumeon parte-hartzea nagusia izanik oinarritzko beharren inguruan. Aldaera hauek aztertzea interesgarria dela deritzogu.

Naturaren pribatizazioa eta elikadura burujabetza

Kontsumo basatian oinarritutako jendarte eredu honetan, merkantzien eta zerbitzuen balioespena lortzeko, naturako baliabideak eta nekazarien eskubideak ustiatzen ari dira. Naturako baliabideak etengabe ustiatzen dabiltza eskuineko boteredun politiko eta ekonomikoak: lurrak desjabetu, produkzioa erak inposatu (monokultiboak), hazi transgenikoen erabilera behartu, kutsadura ikaragarria, nekazaritzara bideratutako politika ekonomikoak murriztu, mendi eta natura baliabideak azpiegitura handiak egiteko erabili (fracking-a, AHT, goi tentsioko linea), etab. Herritarren bizilekua, jatekoa, herritar askoren ogibidea mugatzen ari dira, herritarren beharrei muzin egiten, etekinak lortzea beste helbururik gabe.

Mugapen horiek guztiek baldintzatzen dituzte elikagaien ekoizpen prozesuak, bai eta, kontsumo ereduak ere. Zer kontsumo eredutan gaude? Edota zer eta nola kontsumitzen dugu? Horiexek nekazal eremuko sektore askotarikoetatik egiten ari diren hausnarketarako galderak. Gure gorputza zaintzeko, elikadura osasuntsua beharrezkoa dugu. Zer jaten dugun bezain garrantzitsua da produktu hori nola ekoizten den aztertzea eta jakitea.

Bide honetan, elikadura burujabetzaren inguruan ekarpen teoriko eta praktikoa jaso ditugu azken aldian, laborantza sistema ekologikoa, osasungarria eta ekoizpen lokala beharrezkotzat jotzen dituztenak. Euskal feminismitik gure jardun bidea zehaztean egiten ari diren ekarpenak ezagutzea eta horietaz eztabaidatzea beharrezkoa ikusten dugu.

TTIP, CETA eta merkataritza libreko hitzarmenak eskubideak murrizten dizkigute

Europar Batasunaren (EB) eta Amerikako Estatu Batuen (AEB) arteko Merkataritzako eta Inbertsiorako hitzarmen Transatlantikoak (TTIP, ingelesezko siglekin), eta EB eta Kanadaren arteko Hitzarmen Ekonomiko eta Komertzial Integralak (ingelesez CETA) ezin argiago adierazten dute merkataritza eta inbertsioen inguruko negoziazioa antidemokratikoa dela, eta soilik korporazio multinazional handien onerako ari direla eztabaidatzen.

Iritzi publikoari ez zaio ia informaziorik ematen; lobby korporatiboak, aldiz, jakinaren gainean daude. Hitzarmen hauek gauzatzen badira, enpresa multinazional handiek eskubide eksklusiboa izango dute gobernuak salatzeko arbitraje-auzitegi pribatuetan (hauek sistema legislatibo nazional eta europarretatik independenteak izango dira).

Gainera, hitzarmen horiek osasun eta segurtasun arloan indarrean dauden estandarrak murriztu egingo dituzte, Atlantikoz gaindiko araudien harmonizazioa medio, eta gobernu nazional eta tokikoek praktika kaltegarriak galarazteko duten boterea ahulduko dute, esaterako fracking-ari edota transgenikoen erabilerari dagokionez.

Oinarrizko zerbitzu publikoak gutxitu edo pribatizatu egingo dituzte, eta eskubide sozial zein laboralei eragin egingo diete. Politika hauek egungo eredu sozialaren gainbeherarekin lotuta daude, eta beren helburua oinarrizko zerbitzu publikoak pribatizatzea da, batik bat austeritatearen, krisiaren eta lehiakortasuna hobetzeko ustezko beharren izenean.

Emakumeok kaltetuenak

Emakumeon bizi baldintzek okerrera joko dute maila guztietan eta horrek jendarte osoaren bizi kalitatean eta osasun demokratikoan eragingo du. Alta, azken hamarkada hauetan egin dugun bidea eta metatu ditugun jakintza eta eskarmentua baliatu behar ditugu eredu ekonomikoaren eraldaketa geureganatzeko: lanaren banaketa, aberastasunaren banaketa eta produkzio bitartekoen zein politika ekonomikoaren kontrola.

Gainera, egoera sozio-ekonomiko larriena bizi duten emakume kolektiboek —migranteak, gazteak, adinduak, guraso bakarreko familiak, eta abar— bereziki jasaten ari dira egungo krisi ekonomikoaren eraginak.

Aldaketa kuantitatibo eta kualitatiboak, eredu patriarkala aldatu ez duten heinean, gain-kostu bihurtu dira emakumeontzat: gehiago inbertitu behar izaten dugu norberaren prestakuntzan, lana lortzeko aukeran, lanpostua mantentzeko edo promozionatzeko ahaleginean, eta lan eremuko eskubideen defentsan, askotan gure buruaren zaintza bigarren edo hirugarren planoan uzteraino

Krisi iraunkorretik ihesi

Horrek guztiak ere eragiten du emakumeok krisi iraunkor baten baitan ehuntzen jarraitzea gure bizitzak. Ekoizpenean alternatibak eraikitzen ditugu, hala nola, elikagaien prestaketa, pertsonen zaintza, ekonomia solidarioa, komunitateko irrati zein mugimendu sozialetatik sortutako bestelako komunikazio alternatibak sortzea, sexismorik eta bereizkeriarik gabeko herri jai parekideen alde lanean jardutea eta arau moralak apurtuz bestelako elkarbizitza unitateak sortzea. Gure amonen zein beste hainbat borrokalari feministen memoria osatzen saiatzen gara. Guk ere, bide horretatik, praktika kontra-hegemonikoak garatzen ditugu, eta horiek herri boterearen alternatibetan batzen dira, zeinak natura eta humanoen arteko armonia birsortzen duten eta galdera honi buruz pentsatzera eta eztabaidatzera garamatzaten: nolakoa den edo izan beharko lukeen bizitza merezi duen bizitza.

Bizi ereduen aldaketa sakonen aurrean gaude eta sistema patriarkal kapitalistak bortxaz ekarri gaitu gaur bizi dugun aldaketa honen tenorera. Baina, arauak puskatu eta sortzeko, eraikitzeko, asmatzeko, beldurrari aurre egiteko, komunikatzeko dugun gaitasunetan sinesteko eta feminismoaren sokari indartsu eutsi eta tiratzeko garaia da. Orain, gakoa da estrategia feministak kontuan izan behar duela norantz norabidetu nahi duen bizi dugun aldaketa hau, erdigunean bizitzak eta pertsonak izango dituen jendarte antolaketa baterantz urratsak emateko.



Beraz, gure denboraz, bizi uneez, gure produkzioaz, gure zaintzaz, gure gorputzez, gure lanaz, gure desioez erabat jabetu nahi duen sistemaren eta estatuen aurrean gaude. Baina hori sostengatzeko, sistemak gu behar gaituela kontziente egin eta izan behar dugu. Gu gabe kapitalismoa ez delako ezer, patriarkatuak ezingo bailuke iraun. Inposaketaren eta indarkeriaren bidez egoera hau sostengatzera behartzen bagaituzte ere, guk aldaketa gure mesedetan baliatzeko aukera badugula sinistu behar dugu, inoiz baino ozenago. Emakumeak gizon eta emakumeen arteko paktuan transakzio objektuan bilakatu gara. Krisi sistemikoak eragindako eredu eta arau zaharren krisian, hau da, aldaketa sozial guzti hauen erdigunean gaude.



2.- EREMU POLITIKO-INSTITUZIONALA: BERDINTASUN FORMALA EZBAIAN

Korporazio eta finantza teknokratek espazio politikoa hartu dute, herritarron bizitzak baldintzatzen dituzten erabakiak gero eta urrunago hartzen dituzte, boteredun ekonomikoen interesen mesedera daude erabaki asko eta asko eta borroka sozialen kriminalizazioa eta militarizazioa handituz lortu dute inposaketa horiekin guztiekin aurrera jarraitzea. Sektore eskuindar hauek indartzen eta elikatzen dira: kontserbadorismoan igoeraren, fundamentalismo erlijiosoaren erasoaren, emakumeen kontrako mota guztietako erasoaren, gure gorputzen merkantilizazioa eta kontrolaren, eta emakumeek eskubideetan irabazitako lorpenen ahultzearen bitartez indartzen dira.

Beraz, sektore ultraeskuindar boteretik jarraitzen du feminismoaren lorpen formal horiek kolokan jartzen eta berauen ezarpena baldintzatzen; ustez lortuta genituen hainbat eskubide formal galtzeko zorian gaude neoliberalismo patriarkalak abian jarri dituen aldaketa ekonomiko, politiko eta berrindartze ideologikoak direla medio (Hego Euskal Herriko erreforma laborala, finantzen erreforma, hezkuntzarena, abortuaren legearen aldaketak, etab.)

Eta eremu honen azterketa egiteko garaian ezin ahanzi dezakegu, egungo gure jendartean, instituzio publiko politikoek artikulatzen dutela herri hau: aurrekontuak, fiskalitatea, osasuna, hezkuntza, etab. Beraz, instituzioen dimentsioa handia da eta hauen inguruan ditugun kezkek, zalantzak, galderak, balorazioak biltzeko unea dugu hau.

MUGIMENDU FEMINISTA ETA INSTITUZIOEN ARTEKO HARREMANA

Mugimendu feministak bere aldarrikapenak instituzio publiko politikoetara eraman ditu, emakumeen bizi baldintzak hobetze aldera, nahiz eta hasieran eragina ez zen ikaragarria izan, lekuan leku aldaerak izan baitzituen, eginiko lanaren emaitza nabaria da.

Mugimendu feministak instituzioekiko jardunari deritzonengan izan dituen eztabaidak egun irekita jarraitzen dute. Galderak argiak dira: Nolakoa izan behar du instituzio publiko politikoaren jarrera mugimendu feministaren aldarrikapen eta praktikekiko, mugimendu feministaren lana xurgatzeko arriskuaren aurrean? Nolakoa izan behar du harreman horrek? Baina erantzunak ez dira bat ere sinpleak, nahiz eta eztabaida honi eustea beharrezkoa dela deritzogun.

Instituzioek mugimendu feminista aintzakotzat hartzea ezinbestekoa dela uste dugu, eta bestetik, mugimendu feministak bere jardunari, bideari eustea.

Urteetan mugimendu feministak gai honi dagokionean izan dituen eztabaien laburpen argigarri bat lagungarri gisara:

1984: II Euskal Herriko Jardunaldi Feministak. Instituzio politiko publikoetan emakumeen eskubidek bermatzeko hutsune nabaria azpimarratu zen. Urte hauetan sortu zen Emakunde berdintasuna bermatzeko tresna instituzionala. Nafarroan beranduago sortzen da Emakumeen Institutua eta Ipar Euskal Herrian ez da halakorik sortu.

1994: III Euskal Herriko Jardunaldi Feministak: Bi bide autonomo hartzen dira: batzuek, instituzioetatik lan egiteko apustua egingo dute: alderdi eta hauteskunde plataformetan. Besteak aldiz, kalea berreskuratzeko praktikari jarraituko diote.

2008: IV. Jardunaldi Feministak: Instituzionalizazio prozesuak indar handia hartu zuen eta ezinbestekoa da berriro ere mugimendu feminista indartzea, eta hor jartzen dira indarrak.

EREMU POLITIKOAN DUGUN PARTE-HARTZEA AREAGOTUA

Emakumeok eremu politiko eta instituzionalean dugun parte-hartzea azken hamarkada hauetan emendatu egin da, baina horrek ez du eskubideen bermea ekarri, inondik inora ere. Hala ere, oraindik ere, itxurazko parekotasunaz hitz egin daiteke. Emakumeok bigarren mailako postu politikoak geureganatzen ditugu, botere ekonomikoa, juridikoa eta politikoa gizonezkoek dute, eta eremu horretara iritsi diren emakumeek ez dute bestelako eredu bat erakusten.

Arlo politiko eta legegilean emandako aldaketa horiek harreman sozial eta kulturalak aldatu dituzte. Gutxi dira sexuen arteko botere harremanak ontzat ematen dituztenak. Gehiengoak ez du zilegitzat hartzen sexuen araberako berezikeriarik. Bilakaera hau aurrerapen gisa hartu daitekeen arren, arazo berriak erakartzen ditu, inork gutxi onartuko baitu diskriminazio edo indarkeria egoerak bizi edo ezagutzen dituenik. Joera horrek emakume gazteen artean duen eragina aztertzea dela uste dugu (maitasun erromantikoa). Honi loturik emakume gazteek bizitza politiko eta publikoan duten parte-hartzeaz aipamen bat egin nahi dugu: gazteriak aldaketa politiko eta sozial garrantzitsuak eragin ditu historian zehar, aldaketa prozesu ezberdinen motorra izan da.

Azken garaian, parte-hartze moduak eta eremu politikoarekiko jarrerak aldatu egin dira. Egungo emakume askok ez dute pairatu beste euskal emakume batzuek pairatu dituzten menpekotasun sozial, ekonomiko eta familiarak. Ez dute bozka eskubidearen alde edo sexualitatea dutela aldarrikatzeko borrokatu behar izan. Beste talaia batetik bada ere, patriarkatuarekin txoke egiten dute eta, kontziente edo inkontzienteki, beren esperientziatik feminismoa birdefinitzen ari dira. Horri horrela, belaunaldien arteko elkartrukatzeko eta ikaste-prozesua ezinbestekotzat hartzen dugu. Egungo emakume gazteek oztopo handiak dituzte aurrera egiteko, emakume gisa eta gazte gisa eta beren errealitatea kontuan hartuko duten parte-hartze markoak eskatzen dituzte, mugimendu feministan eta jendartean.

UKAZIOEK BADIRAUTE

Horrez gain, iruditzen zaigu eskubide zibil eta politikoen aferan, ukazio ikaragarria bizi dutela, batetik, Hego Euskal Herria etorri diren beste herrialdeetako herritarrak, oinarrizko eskubideak eta baliabideak lortzeko aukera ere ukatzen baitaie. Adibide gisa aipatu genezake, paperak legearen barnean ez dituzten migranteei osasungintza publikoan artatuak izateko eskubidea ukatzen zaien lege bat dugula mahai gainean. Pertsona hauen oinarrizko eskubideetako bat oztopatzen du horrek: osasun zerbitzu publikorako aukera izatea. Eta noski, segurtasun eza oinarri duen egoeran bizi dira asko eta asko.

Eta bestetik, espetxean dauden herritarrak ere kontuan hartu beharko genituzke, bai Euskal Herrian bai hemendik ehunka kilometrora dauden euskal herritarrak. Euskal Herrian konponbidez hitz egiten den garai honetan, dispertsioarekin amaitzea eta giza eskubideak bermatzea ezinbestekoa dela deritzogu. 2014ko iraileko Etxeraten datuen arabera, momentu hauetan, 476 pertsona daude Euskal Preso Politikoen Kolektiboan (EPPK) eta horietatik 67 dira emakumeak. Dispertsioaren ondorioz, frantses zein espainiar estatuko edozein kartzeletara bidali dituzte presoak, etxetik gertu egoteko duten eskubideari muzin ginez.

Kasu honetan, emakumeek pairatzen duten isolamendua handiagoa dela azpimarratu behar da. Edozein emakumek (EPPKko kidea izan beharrik gabe) bizitzen duen egoera da dispertsioarena, hain zuzen, haientzako egokitutako kartzelak ez edukitzerakoan, sorterritik urrun dagoen beste kartzela batera bidaltzen dituztelako. Baina preso politikoen kasuan oraindik larriagoa da egoera hau, edonora bidal baititzakete.

Horrenbestez, pentsatzen dugu beste gakoetako bat datzala erabakietan parte-hartzean, boterea izatean eta botere hori askatasunez erabiltzean: Erabakitzeko eta erabaki horiek kudeatzeko ahalmena izatean, alegia. Feminismoak egiturazko kritika egiten dio botere politikoari: pribatutzat hartzen diren esparruek (familia, sexualitatea, zaintza, eta abar.) duten izaera politikoa mahai gainean jarri du behin eta berriro, eta feminismoaren izaera politikoa jendarte eremu aniztetera zabaldu. Baina instituzio publiko politikoen jardunari dagokionez, eztabaida mahai gainean dugu. Instituzioei zer-nolako funtzioak egokitzen dizkiogu? Zertarako behar ditugu instituzioak feministok? Zergatik mugimendu feminista ez da mintzakide politiko gisa errekonozitua izan instituzioen aldetik? Zer egin behar dugu intzidentzia politikoa areagotzeko? Instituzioetan zeharlerrotasunak estrategia gisa balio digu? Nola baloratzen dugu? Nola elkarbizitzen dira

mugimendu feminista eta instituzio publiko politikoak? Galdera dezente ditugu, eta erantzunak emateko eta artikulatzeko saiakera egiten jarraitu behar dugula uste dugu.

BERDINTASUN POLITIKEN ITZALA

Interesgarria da aztertzea nola instituzio publiko politikoetatik berdintasuna lortzeko estrategiak garatu dira: hala nola, ekintza positiboa, mainstreaming-a, jabeakuntza estrategiak, gobernantza eta politika feministak. Horrek guztiak aukera berriak ireki ditu emakumeok subjektu gisa gure buru-gorputzak onartu eta sentitu ditzagun eta aurrera begira, aldaketan parte aktibo izan gaitzen eremu anitzetatik eraginez, nahiz eta mugak ere antzematen ditugun, batez ere erabakietan eragiteko orduan, ahalmen gutxiko markoak baitira, emakume kontseiluak kasu. Euskal Herrian, estrategia hauen garapena eman da, nahiz eta lekuan leku eta instituzio publiko politikoaren borondatearen arabera oso desberdinak diren lantzen diren helburuak zein bideak. Nola bizi ditugu estrategia hauek gure herrietan? Marko horiek eragiten dute tokiko administrazioaren erabaki guneean? Parte hartzen al dugu mugimendu feministatik? Zer aukera eta zer nolako oztopoak dituztela ikusten dugu? eta abar. Gero eta berdintasun teknikari gehiago daude instituzioetan lanean, gure herrietako Udal zein Foru Aldundietan, eta horietatik batzuk feministak dira. Eztabaida desberdinak izan ditugu berdintasun teknikarien paperaz eta mugimendu feministarekin sortzen diren harreman zubiez. Baina adostasunik ez dugu orain arteko ibilbidean.

Landutako estrategiei dagokienez, esan genezake emakumeon ahalduntzea izan dela politika horien helburu nagusietako bat. Eta horrek eragin du emakume profil oso anitzek parte hartzea jabeakuntza pertsonal eta kolektiboaren ideologizazioaren bide honetan. Baina hutsune bat badago batzuetan; hain zuzen ere, ez dela inongo harreman zuberik eraikitzen jabeakuntza politika batzuen eta mugimendu feministaren artean, eta horrek elkar ez ezagutzea, elkar ez topatzea eragiten ditu. Beharrezkoa da mugimendu feminista eta instituzioetan lanean dabiltzan teknikari feministen arteko harreman zubiak eraikitzea, lidergo feminista eskuratzeko beharrezkoa den urratsa baita.

Jabeakuntza, jabetze pertsonal eta kolektiboa, bai. Indibidualismoak harrapatuta gaituen egunerokoan beste gako bat dela deritzogu: pertsonala politikoa delako ideari heltzea. Pertsonala politikoa delako mezua gauzatzeko eta kolektibizatzeke zailtasunak daude, indibidualismoaren indarra ikaragarria baita. Baina, gure ustez, egun hau berreskuratzea garrantzitsua da, gure emozioak, bizipenak, gorputzak, denboraren kudeaketa, eguneroko kontuak eta abar, pertsonalak izateaz gain, auzi politikoak ere badirelako.

Egun, argiki esan dezakegu botere ekonomikoa eta politikoa gero eta urrunago ditugula, neoliberalismo patriarkalaren eraso ekonomikoek, politikoek eta ideologikoek emakumeenganako indarkeria adierazpen bortitzenak ugaltzea ekarri baitute azken aldiotan (autoestimua galtzea, bizi baldintzak okertzea, etab.); eta nola ez, genero rolen betiketza edo iraunaraztea. Murrizketen ondorioz, rol horiek indartu egin dira eta sistemak indartze hau bilatzen du sistema berak bizirauteko.

EUSKAL HERRIAN ZER BERRI?

Gainera, Euskal Herriari begiratzuz gero, ziklo politiko berri baten aurrean aurkitzen gara. Urte luzez jardun den estrategia soberanistan, bake bidean aldaketak eman dira bestelako herri eredu baterantz urrats berriak emateko gogoz. Prozesu politikoari begira logika politiko berri bati eman zaio bide. Oraindik orain, gure herrian erabakitzeko eskubidea eta autodeterminazioa eskubidea ukatua dugu. Eta bide honetan eman diren urratsei begiratzuz gero, kezkarria iruditzen zaigu Euskal Herriko prozesu demokratikoan emakumeen parte hartzerako neurriak alde batera zokoratuta egotea, eta norabide horretan oraindik behintzat ikuspegi feminista ez dela txertatu ziklo politiko berrian. Prozesu demokratikoak herritar guztien eskubide guztiak bermatu eta sentsibilitate guztiak konponbidearen partaide egin behar ditu. Biztanleri erdiak jasaten duen oinarriko eskubide demokratikoen gabezia aintzat hartzea, ez isilaraztea, natural ez bihurtzea ezinbesteko baldintza da. Bide horretan ezinbestean emakumeon eskubideak kontutan hartu, aitortu eta bermatzeko neurriak hartzea ezinbestekoa izango da benetan prozesua demokratikoa izan dadin.

Gatazka politiko armatuaren konponbidean emakume aktiboak garen heinean, gure parte hartzea aukera berdintasunean eman dadin neurriak definitu eta konponbidean parte hartuko duten eragile politiko,



sindikalak eta sozial guztiekin lantzea beharrezkoa ikusten dugu. Gatazka honek sortu dituen ondorioak emakumeoi nola eragin izan diguten aztertu, aitortu eta sortutako kaltea ordaindu behar digute. Gatazko politiko armatuak zein ondorio izan ditu emakumeontzat? Emakumeok dispertsioan zein paper jokatu dugu? Zaintzaileak izan gara eta zainduak? Bide honetan, uste dugu ikuspegi hau txertatzeko eta kontuan izateko egin diren saiakerak anekdota gisa ez hartu eta duten aitortza politika eman behar zaiela.

Baina, egoera honetan, jendarte eredu alternatibo bat eraikitzeke dauden aukerak eta oztopo berriak identifikatzea beharrezkoa dela deritzogu. Azken batean, formalki ez bada ere, jendarte eredu antagonikoen arteko gatazka puri-purian dago Euskal Herrian.

Beraz, Mugimendu Feministak jarraitu behar du emakumeen eskubide zibil eta politikoak defendatzen, jendarte eredu antagonikoen arteko gatazkan ordezkari aitortua izan dadin. Baina bide honetan, azken urteetan eman diren aldaketa guztiak kontuan hartzea beharrezkoa dugu (instituzioetan berdintasun politikak ugaritzea, etab.) aurrera begira gakoak eztabaidatzeko.



3.- EREMU IDEOLOGIKO-KUTURALA: IDEOLOGIA PATRIARKALAZ ETA ERRESISTENTZIAZ

Desagertu baino, ideologia patriarkala garatu dela bistakoa da. Gainontzeko eremuetan bezala ideologia patriarkalak ideologia kapitalistarekin bat egiten du. Kontsumo subjektu eta objektu bilakatu nahi gaituzte, eta harreman sozialak, aldiz, merkantzia. Kontsumo ereduari lotuta, emakume-gizon ereduak, rol estereotipatuak, indartzen ari dira. Adibidez, modaren eraginez Princlandia guneak sortu dira, neskei egun batez printzesa izan daitezzen aukera eskaintzen zaien: modeloak izango balira moduan aurpegia eta azkazalak pintatzen dizkiete, arropa bereziak janzten dizkiete eta modako izarren gisara pasarelan ibilarazten diete gora eta behera, aurrera eta atzera.

BALIO ETA ROLEN BILAKAERA

Gorputz-objektuak

Egun, sexu-generoen araberako estereotipoa mantentzen da. Zaila da honen inguruko diagnostikoa egitea, aldaketa horiek modu ezberdinean bizi eta baloratzen baitira adskripzio sozial eta politiko ezberdina (adina, klase, erlijioa, ideologia) duten kolektiboen aldetik. Beraz, oraindik ere, rol sozialak modu ezberdinean egozten zaizkie gizonari eta emakumei. Eta irudikapen horiek, egungo egitura sozial patriarkalean, emakumeon menpekotasun historikoa mantendu, besterik ez dute egiten. Neska eta mutil ereduak indartu egin dira, eta identitatearen definizio hau jada bi urterekin hasten da definitzen, beraz, oso gaztetxotatik hasten den prozesua izanik. Gazteen artean tradizionalki femeninotzat hartu diren estereotipo batzuk emakumeari egozten zaizkie modu sistematikoan —onginahia, dependentzia, otzana edo adeitsua izatea—, baina, emakumeek gizonari ezarritako balio tradizionalak ere hasi dira bereganatzen (norberaren helburuak eta nahiak lortzeko ekimena eta boterea). Aitzitik, gizonak ez dituzte emakumeari tradizionalki ezarritako balioak zentzu berean bereganatu, eta bereganatzen dituztenak hori bai ez dute onarpen sozialik, emakumetzen diren gizonak baitira: boterea galtzen duten gizonak, hein batean.

Apaizek, epaileek, jakintsuen biltzarrek, jaungoikoek, legeek, medikuek, ohiturek, estatuek eta beste makina batek egunero zanpatzen digute emakumei gure gorputzengan erabakitzekeo dugun eskubidea. Gure gorputzak, hauskor, erabilgarri, objektu pasibo gisa hartzen dituzte botere gune politiko, ideologiko zein ekonomikoek. Eta horretarako, estatuek, kapitalismoak eta patriarkatuak bitarteko asko darabilte hainbat herrialdeetan emakumeon gorputzaren kontrolaren bitartez interes ideologiko, ekonomikoak eta ideologikoak erdiesteko. Gure territorioan, gure gorputzean, aske sentitu ez gaitzean irudikatzen gaituzte... Printzesak, objektu erakargarri eta ez erabaki-askagarri gisa. Etxeko lan eta zaintza lan guztien arduradun eta erreproduktzioarako makina gisa. Gure gorputzetan pastiliez gainezka eta gure gorputzaren gaineko ezagutza eta erabakiak ukatuz, (besteak beste, haurdunaldian adibidea dugu), gure burua zaintzeko gai izango ez bagina bezala. Gure gorputzaren eta bizitzaren preso irudikatzen gaituzte, batzuetan barrote fisikoez zeharkatua egon ez arren eta haurrak izango bagina bezala tratatzen digute, zeinetan, gure bizitzetan, senar, mediku, aita-estatuen onspena, baimena behar dugun gure bizitzak burujabe bizi eta aurrera eramanez ditugun.

Emakume argalak, lirainak, ilerik, zelulitisik, zimurrik gabeak erakusten dizkigute egunero eta etengabe sistema patriarkalak eskuartearen dituen tresna desberdinen bitartez. Emakumeon irudi estereotipatua etengabe gure jendarteko agente sozializatzaile anitzen bitartez sustatzen da, baina batez ere, publizitatearen bitartez. Ikaragarria da jendartean dagoen irudi emaria, gehienak iragarkiak, eta jada gure auzoetako eta herrietako paisaia naturalaren parte bihurtu dituzte. Emakumeak ipuinetako, jokoetako pertsonaiak gara askotan; fantasiako munduko objektuak. Eta gizonak aldiz, ez dira Adam, Neptuno edo otso gisa irudikatzen. Hortaz, publizitateak sexu, klase eta kultura arteko bereizkeriak iraunarazi eta indartzen ditu; errealitate bakarra eta unibertsa (mendebaldarra, diruduna, klase erdi-altukoa, botereduna, heterosexuala, edertasun irudi estereotipatua, etab.) irudikatzekeo asmoz. Edertasun irudi estereotipatuaren jazarpenak eta presioak pertsonengan eta batez ere emakumeengan izugarriko ondorioak ditu. Aipagarria da presio horren eraginez gure jendartean eta batez ere emakume gazteengan eragina duten anorexia eta bulimia buruko gaixotasunek. Oso ugarituak daude gure jendartean eta hau ere sistema patriarkalak emakumeokiko duen beste jazarpen era bat dela deritzogu. Sinestarazi digute, edertasun fisikoaren gainbalioaren eraginez, gorputzen aniztasuna bertute izan beharrean muga gisa hartu eta gorputz homogeneousatuak izatea dela lorpena.



Baina zehaztu nahi genuke, emakumeon irudi estereotipatuak orokorki bi aukera eskaintzen dizkigula emakumeoi: emakume onarena (ama) eta emakume gaiztoarena (puta). Eta hau sistematikoki erreproduzituko da estereotipoen aldaera anitzetan. Baina, estereotipo anitz badaude emakumeon inguruan eta hauek, klase sozialaren, elementu etnikoen eta ideologiaren arabera egokitzen doaz. Adibidez: etxeko andrea, exekutiboa, emakume gazte ekintzailea, neska zaharra, euskal emakumearen irudia eta abar. Nola bereizgarritzen gara euskal emakumeok? Kirol janzkerak, elementu etnikoek, belarritakoek, ile orrazkerak, eta abar.

Beraz, sistema patriarkal kapitalistaren aldetik estereotipo eta balio jakin batzuk etengabe inposatzen zaizkigun arren, bada beti egon den errealitate bat ere, erresistentziarena. Emakume asko gara inposatzen zaigun irudi estetikoaren barnean kokatzen ez garenak: praktika kontra hegemonikoak ditugunak; ez depilatzezik, harri jasotzaile izatezik, tripa bistan ibiltzezik, ilea ez tindatzezik, eta abar. Eta betiko legez araua hausteak latz ordaintzen dira askotan, zigor sozialaren bitartez: begiradak, azalpenak eman beharra, eta abar.

Arrakalak haitzean

Sexuen arteko harremani dagokienez, eredu heterosexuala da araua, eredu eta hegemonia, denok heterosexualak izatera bideratuta gaude. Baina, identitate sexualetan zein sexualitatea-erreproduzioa binomioan eragiten ari diren identitate eta sexualitate eredu berriak azaleratu dira.

Gero eta gehiago gara, ama bakarrak, lesbianak, harreman monogamikoetan sinisten ez dugunak, amatasuna bizitzeko era berrietarako hautua egiten dugunak edo ama izan nahi ez dugunak. Horrek orain arteko harreman sozialetan eragin du eta estrategia berriak azaleratu ditu. Eta bide honetatik sakontzen eta baliabideak eta tresnak sortzen jarraitu behar dugula ikusten dugu.

Amatasunaren inguruan teoria eta praktika berriak sortzen ari dira eta laburrean bada ere aipatu nahiko genituzke adibide apur batzuk. Teknologia berriak aukera berriak eskaintzen ari dira, amatasunaren teknologizazioari bide emanez. Hala, emakumeak erreproduzio garai onenetan daudela obuluak kendu, gorde eta amatasun denbora atzeratuz aurrerago ama izateko aukerak eskaintzen ari dira hainbat ospitale. Honek zer dakar? Teknologizazioak kontrola al dakar? Teknologizazioan ere obulu salerosketa dugu aztergai gisara. Zein baldintzetan dira emakumeak obulu emaile? Bestalde, emakumeak, amatasuna eta naturaren lotura esentzialaren inguruko hausnarketak beti egon diren arren, azkenaldian joera horiek gorantz doazela antzematen dugu. Emakumeoi naturatik gertuen gisara kokatzen gaituzte, lotura berezkoak sortuz. Nola ikusten dugu guzti hau?

Horren inguruan hausnartzeko beharra agerikoa da, beraz. Hala ere, identitate eta sexualitate eredu berriak azaleratu izateak ez ditu harreman sozialak aldatu, askotan harreman berri horietan ere kode heterosexualaren arauak birsortzen baitira, eta dependentzian, kontrolean, eta abarretan oinarritutako harremanak eraikitzen.

Maitasun erromantikoa

Gainera, bada harreman afektibo sexualetan eragiten duen egitate garrantzitsu bat: maitasun erromantikoa. Egungo jendartean maitasuna ulertzeko eta harreman sexu-afektiboak eraikitzeke eredu bakarra saldu digute txikitatik: ipuinen, filmen, telesail zein abestien bitartez. Eredu hegemoniko hori heterosexuala da, eta bikoteko pertsona bakoitzak bere rola (femeninoa edo maskulinoa) betetzen du. Oso ohikoa da mutilak neska erreskatatzea telesailetan, edo bikotearekin egon ezean aserik sentitzen ez den Disney-eko pertsonaia, baita eta pertsona bakar eta berezi hori (bat eta bakarra balego bezala) ezagutu eta maitemintzean amaiera zoriontsua duen filma ere (laranja erdiaren teoria). Ondorioz, asko kostatzen zaigu beste elementu batzuetan oinarritutako erreferente berriak eraikitzea. Egun, mendebaldeko jendartean, maitasuna modu estereotipatuan ulertu eta bizi dugu, gainbaloratua dago, eta, ondorioz, harremanak askotan ez dira osasuntsuak. Dependentzian eta posesioan oinarritzen dira, eta, ondorioz, indarkeria baliatzen duten harremanak sortzen dira, besteak beste.

Horrenbestez, maitasun erromantikoak hiru gako hauek ditu: batetik, bikotea gure bizitzako oinarritzko

elementu gisa aurkezten zaigu eta adin batetik aurrera bikotea lortzeko eta familia osatzeko presio soziala nabaria da. Bestetik, normalean bikote idealizatuarekin amesten dugu eta idealizazio horretan jarritako itxaropenak irrealak dira; zure parte dela sentitzea, pentsatzen duzuna asmatu behar uste izatea, zure nahi eta behar guztiak aseko dituela eta abar, baina tamalez edo zorionez, ez dago printze urdinik eta guztia ez da arrosa kolorekoa. Azkenik, eredu idealizatu horretan, baldintzarik gabeko maitasuna balore positibo bezala agertzen zaigu; zuek guztia emango nuke edo utziko nuke. Modu horretan, bakoitzaren proiektuak eta nahiak alboratzen dira askotan, eta bestearen bizimodua etengabe eta erabat moldatzen, norbere burua alboratzeraino edota nor zaren ere ahazteraino. Esan genezake, azkenaldian, maitasun erromantikoaren adierazpen berriak atzeman daitezkeela; hau da, zuk, zure bizitza eta nik neurea, baina esan non eta norekin zabilzan. Askatasunaren ideologiaren itzalpean, botere harremanak iraunarazten dira, eta diskurtso horrek arrisku handiak izan ditzake.

HEZKUNTZA

Hezkuntza sistemak, sozializatorako oinarrizko bitartekoa dela jakinik, gaur egun dauden ereduak birsortzeko baino jendartearen dauden arazoak gainditu eta jendarte bera eraldatzeko tresna izan beharko luke. Hau da, hezkuntzak pertsona aske eta integralak sortu behar ditu eta jendarte justuago bat lortzen lagundu behar du, sexuen arteko eskubide eta aukera berdintasuna bultzatuz.

Baina errealitatea bestelakoa da.

Emakumeek paper desberdina jokatu dute hezkuntzan historian zehar. Mendebaldeko kulturetan, hezkuntzarako eskubidea ukatua izan dute emakumeek urte luzez. Hezkuntza sistemaren oinarrizko antolaketa fase desberdinei begiratzen badiegu, ondorengoa ikusiko dugu: hasiera batean gizonezko dirudunek soilik zuten hezkuntza jasotzeko aukera; emakumeak etxean geratzen ziren eta garapen intelektuala beraien kabuz eta kasu askotan ezkutuan egin behar izaten zuten. Beranduago, hezkuntzarako eskubidea lortu arren, neskek eta mutilek generoaren arabera hezkuntza jasotzen zuten. Gela desberdinetan biltzen ziren, curriculum zeharo desberdina zuten. Finean, neskak esparru pribaturako (etxea, familia ...) eta mutilak esparru publikorako (produkzioa, bizitza soziala ...) prestatzen zituzten. Mugimendu pedagogiko berrien sorrerarekin batera, ikastetxe mistoak sortu eta neska-mutilak espazio berdina konpartitzera pasatu ziren. Horrela, neskak eta mutilak, biak gela berean elkartu ziren curriculum berarekin, baina aldatu gabea; hau da, eredu maskulinoan oinarrituta.

Lorpen garrantzitsua izan zen bere garaian, askok uste zuten aldaketa horrek arazo guztien konponbidea ekarriko zuela, eta hurrengo belaunaldien arteko sexu parekidetasuna ziurtatuko. Denborak kontrakoa esan digu: neskak eta mutilak elkartzean, ez zen inolako neurririk hartu jendartearen bertan sexu batek bestearekiko jasaten zuen zapalkuntza ekiditeko, eta hala, ikastetxean ere jendartearen nagusitzen diren ereduak, estereotipoak, balioak eta abar. Urte askoan zehar errepikatu direla ikusi da.

Eskola mistoak hezkuntzan eredu sexistak gainditzeko ez zituela ikusirik hezkidetzaren mintegiak hasi ziren zabaltzen EAeko zonalde gehienetan eta Hezkuntza Sailak ardatz estrategiko bezala hartu behar izan zuen hezkidetzaren. Curriculumak eta testu liburuak aldatzeko konpromisoa hartu zen, hau da ageriko curriculumak, baina ezkutuan zuten garrantziaz ere, ohartu ginen: esparruen erabilera, hezkuntza sexista, estereotipoak eta abar. Berdintasun legearekin batera berdintasunaren ispilua ere, hezkuntzara ailegatu zen eta hezkidetzaren lantzeko baliabideak murrizten joan ziren eta hasitako bide hezkidetzarekin gelditu zen eta hainbat kasuetan atzera egin zuen. Berrito ere gai hau jorratzea irakasle kontzientziatuen eskuetan geratu zen.

Egun, arazoa ez da emakumeak hezkuntzara, irakaskuntzara, ikerketara eta kudeaketara iritsi ahal izatea, baizik eta jardueraren horietan duten lekua, bizi duten egoera: hautatzen dituzten titulazioak eta ezagutza arloak, beren ibilbide akademikoak eta profesionalak, botere guneetan duten estatusa, irakasten diren edukiak, erabiltzen diren metodologiak, baliabide didaktikoak, ebaluazio irizpideak eta tresnak, onartzen diren arautegiak eta aurrekontuak, azken finean, hezkuntza jardueretan oharkabean geratzen den sexu bereizkeriak emakumeen auto-kontzeptuan eta lorpen zein itxaropenetan duen eragina. Egun, hezkuntza sistemari dagokionez emakumeak modu masiboan sartu dira hezkuntza sisteman. Matrikulazio tasak parekoak direla esan daiteke. Pixkanaka, gero eta emakume gehiago lanbide eta hezkuntza eremu maskulinoetan sartu dira (medikuntza,

kimika, biologia, genetika, arkitektura, etab.). Eta krisiaren ondorioz, historikoki emakumeon eremu izan diren batzuetan mutilen kopurua emendatzen ari da (haur hezkuntza, turismoa, etab.). Alta, joera horiek ez dute ikasketa segregazioa gainditu, baina bai erakusten digute emakume askoren eta gizon batzuen ahalegina eta ausardia espazio berriak bereganatzeko. Emakumeek eskuratu duten hezkuntza prestakuntzaren eta titulazio mailaren ondorio soziala (botere postuetan, diru sarreretan, enpleguetan) ez da gizonen dutenaren mailakoa. Horrek eramaten gaitu esatera hezkuntza sisteman emakumeak duen presentzia eta jendartearen botere guneetan duen presentzia ez daudela orekatuak. Pedagogiari dagokionez, sexuen arteko parekidetasuna eta hezkidetzaren irizpideak zabaldu dira. Ahalegin edo eskaera honen gainetik, hezkuntza instituzioak —bai eta familiak ere— sexuen arabera jarri estereotipatuak birstortzen ditu. Beraz, gaur egun, ikastetxeak mistoak izateak ez du esan nahi parekidetasuna dagoenik: ikasgaien ikuspegia erabat androzentrikoa da, osagai sexistak presente daude bai ageriko eta bai ezkutuko curriculumean. Errealitate bat da, egun gero eta ikastetxe gehiagotan, egoera honen jakitun izanda, martxan direla hezkidetzaren programak, gehienak ere, ikastetxearen borondatearen eta duten aurrekontuaren arabera. Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan ugariagoak dira, orain Eusko Jaurlaritzak ere martxan jarri baititu hezkidetzaren saio pilotuak hainbat herritan, nahiz eta oraindik asko dagoen egiteko. Nafarroan aldiz, egoera bestelakoa da, irakaslearen borondatearen esku edo tokiko udalen borondatearen esku gelditzen da. Gainera, egun, Espainiako gobernuak onartu berri duen hezkuntza erreformaren eraginez, ikaragarria izango da eragina. Ikasleak ekoizteko makina bilakatzeko tresna gisa hartzen ditu eta erlijioa, Espainiako konstituzioa, eta abar irakastera behartuko dute euskal irakasleak.

Bestalde, esan genezake bestelako hezkuntza eredu baten aldeko gero eta proiektu gehiago sortzen ari direla, haurren eta gazteen osotasunean, aukeretan, gaitasunetan zentratu eta norberaren autonomia indartzeko helburu duten proiektu alternatibo gehiago.

Hortaz, azken hamarkadetan hezkuntza sistemak harreman sozial patriarkalak birstortzeko duen funtzioaren inguruko eztabaida soziala egon da. Hezkuntza borroka feministarako esparru bihurtu da. Elkartasunean, parekidetasunean eta askatasunean oinarritutako jendarteak sortu nahi dugunez, garrantzitsua dela deritzogu hezkuntza komunitatearen (hezitzaile, guraso, material sortzaileen, e.a.) elkarlana eta konpromisoa bultzatzea. Hala ere, hori nola ehundu eta forma nola eman eztabaidatzea eta lantzea garrantzizkoa ikusten dugu.

KULTUR ADIERAZPENAK

Kulturak jendarte-kohesioa lortzeko eta, horrenbestez, identitate kolektibo partekatua osatzeko baliabideak eskaintzen ditu esan daiteke. Azken finean, kulturak birstortzeko eta bizirauteko bideak ematen dizkio bere burua halakotzat duen edozein gizarte-talderi. Ideia horretatik abiatuz gero, kulturari buruzko azterketa orok uzten dizkigu agerian kulturak boterearekin dituen loturak. Izan ere, kulturalki nahiz sozialki modu egokian birstortu nahi badu jendarte-talde batek, baliabide sinboliko batzuk kudeatzeko, arautzeko, sortzeko eta babesteko ahalmena —boterea— izan behar du.

Gure herrian nagusitzen den kultur industria hegemonikoa da, sistema patriarkal kapitalistaren menekoa eta mundu globalizatuaren menekoa. Errealitatea, bakarra eta unibertuala (mendebaldarra, diruduna, klase erdi-altukoa, botereduna, heterosexuala, musika komertzial kontsumitzailea, bestseller heroikoen jabe dena eta abar) irudikatzea eta kulturaren bitartez jendarteak ber-elikatzen, erreproduzitzen jarraitzea helburu duten ekoizpenak dira. Baina badira bestelako kultur adierazpenak, gero eta gehiago zorionez.

Kultur adierazpenek oso eremu zabala hartzen dutenez, analisi honetan, orain arte landu izan ditugun gakoak aipatu ditugu; hain zuzen ere, kultura-tradizioa-erritual-festen inguruko gogoeta eta kultura feministaren inguruan antzematen ditugun aurrerapausoak, alegia. Aurrera begira, gakoak identifikatzen jarraituko dugu, analisisetan sakonduz eta aurrera begirako diskurtso eta eztabaidak zehaztuz.

Garbigailuak eta lapikoak festetan ere ez dabilta euren kabuz

Jaietako alkandora distiratsua eta galtza zuri-zuriak. Gosari, bazkari eta afari mundialak. Baina, garbigailuak ez dabilta euren kabuz, ezta lapikoak ere: etxean, elkartean; ahizpek, amek, izebek edota amonek ez dute gozatzeko tarte gehiegirik izaten jaietan. Eta plazan? Harri jasotzaileak, aizkolariak, pilotariak, dultzaineroak,

txarangak, kontzertuak, zezenak. Gizonak dira ekimenen protagonista eta ikusleen gehiengo ere. (Eta emakumeak?) Gainera, hitz hauek ez zaizkigu arrotzak iruditzen “Ipurdia, titiak ukitu dizkit hark” edo “txarrera ligatzen dabil”, gure jaietako errealitatea baitira.

Festak eduki sinbolikoa duten jendarte eta kultur adierazpenak dira: errealitatearen adierazle kondentsatu modukoak. Jaiek, norbanakoa kolektibora hurbiltzen dute; prozesu honetan jokoan sartzen diren sentsazio eta emozio anitzen bidez. Gure ustez festak bizitzaren erdigunean daude, baloreen munduarekin erabateko lotura dutelako, herriaren nortasuna, jendarte egitura eta hortaz, bertan ematen diren zapalkuntza eta diskriminazioak adierazten dituztelako.

Gaur egun jaiek eta erritoek, jendarte ordena erreproduzitzen dute, egungo hierarkiak, botere harremanak, diskriminazioak, rol banaketa eta emakume eta gizonen irudi idealizatuekin batera. Horregatik deritzogu, garrantzitsua dela, jaietan ere ikuspegi feminista txertatzen joatea eta egun dauden egiturazko zapalkuntza guztiei aurre egingo dion lana egitea. Jendartearen eraldaketa bidean, bertako ohiturek ere norabide berdinean joan behar dute. Tradizioa ez baita ezer hertsia, monolitikoa, esentzian oinarrituta; bizirik dagoen zerbait da. Honen ingurua hausnartzea beharrezkoa dela deritzogu, gure herrian “tradizioaren” izenean emakumeon eskubideak sistematikoki urratu izan baitira, adibide batzuk aipatzearen, hortxe ditugu alardea, Baztango mutil dantzak edo ezpata dantza bera. Festak gure kultura eta jendartearen beste adierazpen publiko bat dira; pasadizo hutsez harago, gure kultura eta jendartearen beste adierazpen publiko bat dira. Beraz, jendartean eman nahi ditugun aldaketak ere gure herriko festetan isla izan behar dute, jaietan ere kultura birsortu eta aldatzeko gaitasuna dugulako. Guk eraikitakoa guk alda dezakegu. Ez da ahuntzaren gauerdiko ezula, izan ere, lanketa honek berarekin baitakar norberak bere buruarekin egin beharreko lana (guztiok erreproduzitzen baititugu botere harremanak eta bereizkeria egoerak edo konplize garelako) nahiz esfortzu kolektiboa (gure jarduna zein balioren arabera gidatzen dugun, alegia, zein irizpide ezartzen ditugun hau edo bestea antolatzean, zein mekanismo ditugun zapalkuntza egoerei aurre egiteko, eta abar).

Honela, gure jai eredu alternatiboaren prestaketa, antolaketa, eta garapena bera, prozesu kontziente bilakatu behar dugu zirrikitu guztietatik, eta ezarria den ordena soziala eraldatzeko baliatu: nola antolatzen den jai batzordea (militantzia eredu, parte hartze eta erabakitze mekanismoak, lan banaketa), egitaraua osatzeko orduan jarraitzen ditugun irizpideak (zein ekintza motak balio diguten parte-hartze parekide eta zabala bermatzeko, nola ziurtatuko dugun herritar guztiok gozatu ahalko dugun egitaraua osatuko dugula), eta azkenik, gure jai ereduarekin talka egiten duten egoera diskriminatzaile edo erasokorrei aurre egiteko alde aurretik adosten ditugun erantzunak edo protokoloak.

Kultur adierazpen feministetan aurrera

Hala ere, azken urte hauetan aurrerapauso handiak eman ditugula deritzogu; bai kultur eremu ezberdinetan emakumeen parte hartzeari dagokionean (bertsolaritzan, musika taldeetan, literaturan, arte adierazpen desberdinetan, argazkilaritzan e.a.) baina baita ikuspegi feminista txertatzeari begira ere, gero eta ekimen gehiago daude: Feministaldia, Emarock, Emakumeok Plazara, literatura eta feminismoaren arteko lanketa, irakurle talde feministak, bertsolaritza eta feminismoaren arteko zubi lana, musika talde feministak, abesti feministez osatutako taldeak, artea eta feminismoaren inguruko jardunaldiak, proiektuak, eduki feministetan oinarritutako liburuak e.a. Etengabea da emaria, nahiz eta oraindik hainbat eremutan parte hartzeari begira alde nabaria dagoen. Pixkanaka gehiago gara, praktika kontra hegemonikoak garatuz kulturaren birdefinizioan sakontzen goazenak.

KOMUNIKABIDEAK

Jendartean komunikatzeko sortu diren gailu berriek komunikatzeko erak aldatu dituzte: informazioa jaso eta eskaintzeko erak, alegia. Komunikatzeko erei dagokionez, komunikazioaren aroan bizi garela esan genezake, nahiz eta batzuetan inkomunikaziorako bide ere badiren gailu teknologikoak. Egundak telebista analogikoen garaia atzean utzi eta telebista digitalak, Internetek, sareek eta Whatsapp-ak komunikatzeko erak aldatu dituzte. Egundak azkartasunak eta berehalakotasunak garrantzi handia hartu dute gure jendartean. Komunikazioa nola ulertzen da? Nola harremantzen gara? Informazioa nola jasotzen dugu eta eskaintzen? Hartzaile huts izatetik, informazio emaile izatera pasatzeko aukera eskaini digute komunikazio tresna berriek.



Jostorrazak dantzan ditugu, Euskal Herriaren burujabetza feministarantz!
Emakume Abertzaleon VI. Topaketa Feministak

Horrek, aldaketa handia ekarri du informazioaren tratamenduan eta batez ere, informazioaren jabetzaren inguruan, aukera eta arrisku berriak baititugu eskuartean.

Horrela, komunikabide guztiekin alderatuta, gehien erabiltzen direnak sare sozialak dira. Sare sozialak herritarrentzat ezinbesteko komunikazio esparru bihurtu dira, baina, batez ere gazteentzat. Neskek eta mutilek, adina gora-behera, sare sozialen erabilera berezitua egiten dute, neskek adierazpenerako erabiliz eta mutilek erabilera argi eta garbi instrumentalagoa eginez. Nerabeek maizago erabiltzen dute Tuenti-a; gazteak, aldiz, facebook zaleagoak dira. Whatsapp mezularitza aplikazioa, sare sozial bat izan ez arren, komunikazio bide gogokoena da adin guztietan. Bikote harremani eta sare sozialei dagokionez, Whatsapp aplikazioaren kontrol sentipena handia dago gazte zein nerabeen artean. Whatsappek bikotekidearen artean gatazka eta jelskortasuna sorrarazten dutela dirudi, askotan komunikazioa erraztu baino zailduz eta harreman ez sanoak sortuz. Beraz, sare sozialen erabilerak dituen aukera eta arriskuak identifikatu, sare sozialen erabilera indarkeria sexistatik askatu, eta sexuen arteko harreman parekideak izan ditzagun bultzatzeko estrategiak zabaldu eta hobetu beharko lirateke.

Bestalde, ohiko komunikabideek, hala nola telebistek betiko lepotik dute burua, izan publiko edo pribatu; hau da, ikusleko kopurua ahalik eta handiena izan dezaten nagusiki tele-aborra ematen jarraitzen dute. Telebista saio guztiz komertzialak sortzen dituzte, ia lan gehiena kanpoko produktoreen eskuetan utziz eta nola ez, estereotipo eta rol guztiz sexistak indartuz.

Hala ere, Euskal Herrian, euskarazko komunikabideei dagokionez, batez ere, idatzian, izugarritzko aurrera pausoak eman direla uste dugu informazioaren trataera ez sexista bermatzeko ahaleginean, bai eta baita mugimendu feministaren ahotsa eta erreferentzialtasuna lantzeko garaian ere. Hori oso positiboa izan dela iruditzen zaigu.

Horrenbestez, ideologia patriarkalak bitarteko anitz erabiltzen ditu bere helburuak lortzeko. Ideologia patriarkala beharrezkoa da egun ere, emakumeen esplotazioa, dominazioa eta bereizkeria iraunarazteko eta gatazka soziala ekiditeko. Diskurtsoa aldatu da, baina haren eragina berbera da: menpekotasun egoeraren aurrean emakumeon kontzientzia soziala eta politikoki antolatzeke eta eraldatzeko gaitasuna eragozteke. Mugimendu Feministak azken hamarkadetan teoria eta bitarteko desberdinak erabili ditu sexuen arteko harremanak eta emakumeon egoera sozial eta ideologikoa eraldatzeko. Ahalegin horiek ez dira nahiko genuekeen bezain aitortuak izan, baina dudarik gabe, aldaketak eragin dituzte. Hala ere, sistema patriarkal kapitalistak bere bilakaera propioa izan du. Horregatik, asmatu behar dugu, eztabaidatu, errealitateari egokitzu, borroka feministatik sortzen ditugun borroka ideologikorako tresnak zeintzuk izaten jarraitu behar duten. Hori da erronka!

Euskal Herrian, 2014ko azaroa
EUSKAL HERRIKO BILGUNE FEMINISTA